

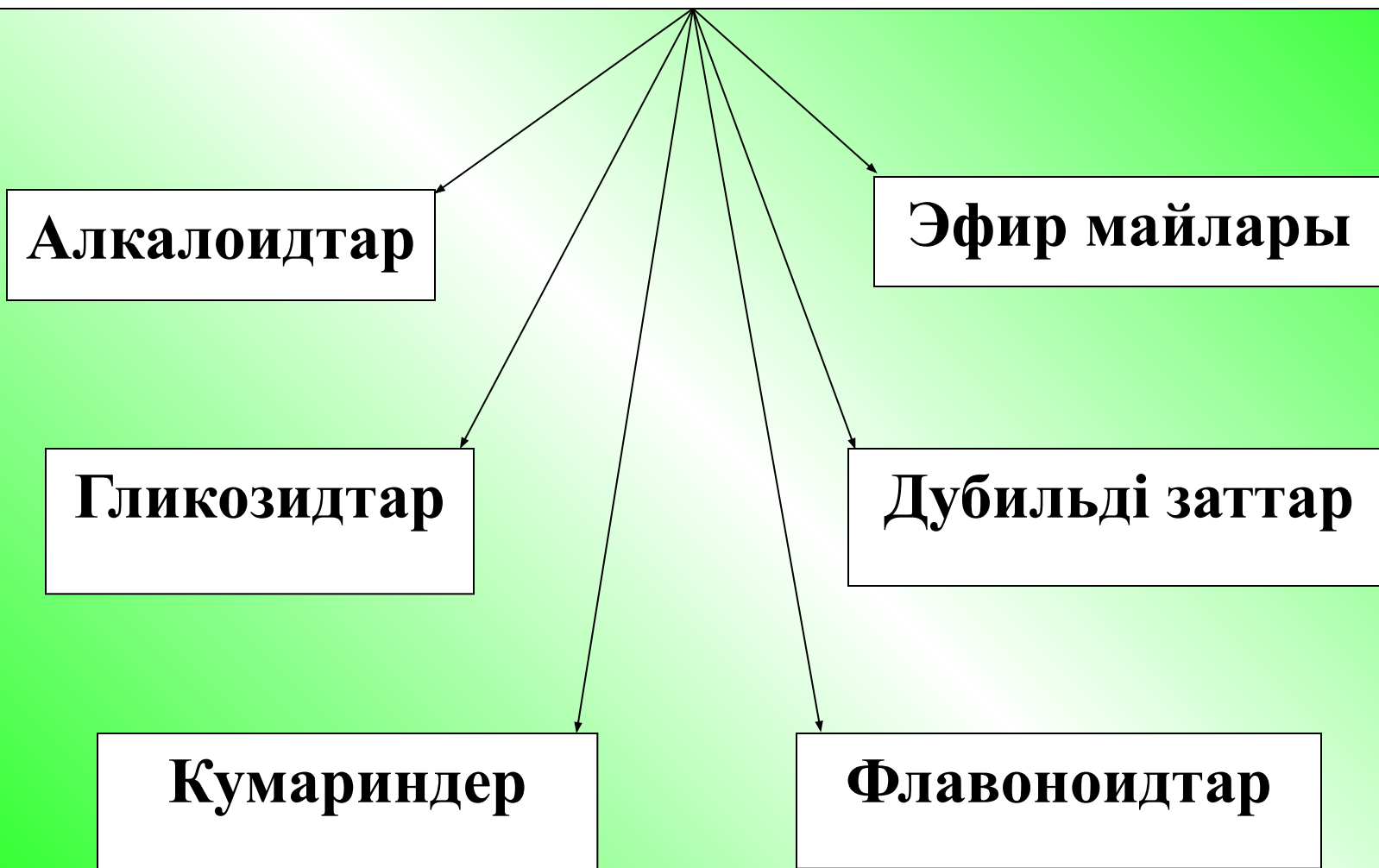
Дәрілік өсімдіктер

Дәрілік өсімдіктер – шипалы өсімдіктер, медицинада және мал дәрігерлігінде емдеу және аурудың алдын алу мақсатында қолданылатын өсімдіктер. Дәрілік өсімдіктердің емдік қасиеті олардың құрамында стероид, тритерпен, алкалоид пен гликозидтердің, витаминдердің, эфир майлары мен тұтқыр заттар сияқты түрлі химиялық қосылыстардың болуына байланысты.

Қазақстанда өсетін алты мыңнан астам өсімдік түрлерінің бес жүздей түрі дәрілік өсімдіктерге жатады. Дәрілерді дайындау үшін шикізат ретінде пайдаланылатын дәрілік өсімдіктер бөлек іріктеледі.

Дәрілік өсімдіктер кептірілген шөп, тұнба, қайнатынды, шай, ұнтақ, т.б. түрінде қолданылады. Дәріні, көбінесе, жабайы өсімдіктерден алады. Көптеген өсімдіктердің емдік қасиеттері бар. Осы заманғы кейбір ең таңдаулы дәрілер жабайы шөптерден жасалған.

Өсімдіктердің дәрілік қасиеттерінің негізі

● **Алкалоидтар** - құрамында азотты органикалық қосылыстары бар негізді заттар. Қазір алкалоидтардың 2 мыңнан астам түрлері белгілі, олардың 30-нан астамы медицинада қолданылады. Негізінен жүйкені қоздыру және басу үшін қолданылады, қан қысымын көтеріп, түсіреді, сондай-ақ бактерицидті қасиеттері де бар. Өсімдік құрамында 0,2-0,5% мөлшерінде кездеседі.

● **Флавоноидтар** - түрлі химиялық қосылыстардан тұратын фенолды заттар. Көпшілік флавоноидтер бактерицидтік, жараны жазу үшін қолданылады. Сондай-ақ ағзадағы радиоактивті заттарды шығаруға қолданылады. Залалсыз бояғыштар негізінде тамақ өнеркәсібінде көп қолданылады.

● **Кумариндер** - алғаш рет кумарин Оңтүстік Америкада өсетін кумаруна ағашынан (*Dipterix odorata*) алынған. Медицинада ағзаның өсуіне, қатерлі ісіктің алдын алуға, антибиотик ретінде қолданылады.

● **Эфир майы** - ұшқыр, иісті зат. Өсімдіктерден алынады. Сезім мүшелеріне тез әсер етіп кейде оң, кейде кері әсер етуі мүмкін. Медицинада дезинфициялау, бактерицидтік қасиеті және қақырық түсіру үшін пайдаланады, бүйрек пен зәр шығару ағзаларын қоздырады. Көбінесе басқа иісті басу үшін қолданылады.

● **Гликозидтер** – қант молекуласы мен гликозидтті гидроксилдің химиялық қосылыстары, агликондар немесе гениндермен қосылған күрделі қосылысты зат. Медицинада жүрек ауруларына қарсы қолданады Ең көп қолданылатыны - **К-строфантин** мен інжугүл жапырақтарынан алынатын – **конваллятоксин** және кендірдің тамырынан алынатын **цимарин** заттары.

● **Дубильді заттар** – теріні қатайту, сапасын көтеру мақсатында қолданылады. Өсімдіктерде 10-20% кейде 70%-ке дейін кездеседі екен. Медицинада жараның үстінің тез бітуі үшін және олардың сілемейлі қабатына микроағзалардың түспеуі үшін қолданылады. Кей түрлері улануға қарсы да қолданылады.

**Қазіргі таңда
медицинада
қолданылатын 6000-ға
жуық өсімдіктердің
түрлері белгілі.**

Түймедақ гүлі

Түймедақ гүлімен қабынуға қарсы, антисептиктік қасиеттердің жиынтығын кездестіруге болады. Түймедақ өттің айдалуына, тәбеттің ашылуына ықпал етіп, аллергиялық компоненттерінің арқасында аллергияға қарсы қолдануға болады.

Оны өт жолдарына тас байлану, әйелдердің жыныстық аурулары, тік ішек, асқазан жарасы ауруларына пайдаланса, емі нәтижелі болады. Түймедақтың жалпы 350-ге тарта түрі бар. Түрлерінің ішіндегі ең кең таралғандары: римдік, неміс, далматтық, кавказдық, парсылық түймедақтар.

Бақбақ

Бақбақ – биікастралылар тұқымдасына жататын көп жылдық, кейде бір не екі жылдық шөптесін өсімдіктер,. Қазақстанда 59 түрі бар, 23-і сирек кездесетін эндемик өсімдіктер болып саналады. Олар шалғынды, көгалды жерлерде, жол жиегінде, тау бөктерінде өседі. Бақбақтың биіктігі 5 сантиметр сындырғанда сүт сияқты ақ түсті. Латек сөлі шығатын көпжылдық шөп. Жапырағы ұзынша келеді, гүлі ашық сары түсті. Сәуір-қыркүйек айларында гүлдейді.

Еліміздің солтүстігінде Ылғалды шөп шабындық жерлерде, ашық аландарда, тау бөліктер-інде өзен жағалауларында өседі.

Тасшөп

Тасшөп (чабрец) - биіктігі 3-10 сантиметр дәрілік шөп. Сабағы қысқа түктер басқан, жер бетінде жабыса өседі. Жапырақтары қарама – қарсы орналасқан, уақ, хош иісті. Гүлдері қызғылт түсті, шашыранқы гүл шоғын құрайды. Мамыр қыркүйек айларында гүлдейді. Еліміздің барлық жерінде таралған. Құмды, қарағай, тоғайлы жерлерде өседі. Дәрілікке шөбін пайдаланады. Онда эфир майы, С витамині, емдік заттары бар.

Жантақ

Жантақ – тікенекті көпжылдық дәрілік шөп өсімдігі. Сабактарында кезектесе орналасқан тікенектері бар. Сол тікенектері түбінде кішкене жабырақтары орналасқан. Уақ, қызыл түсті гүлдері болады. Мамыр айында және тамызда гүлдейді. Еліміздің барлық Оңтүстік аудандарында, Орта Азия, Кавказ. Негізінен далада, құрғақшылық аймақта өседі. Жантақтың жас шөбінде, әсіресе С витамині өте көп болады. Дәрілікке жантақтың шөбі және тамыры пайдалы.

Жолжелкен

Жолжелкен – қорғасыншөптер тұқымдасына жататын бір жылдық шөптесін өсімдіктер. Қазақстанда шөлді, таулы аймақтардың сор, сортаңды, құмды, тақырлы жерлері мен сексеуіл өскен алқаптарда кездеседі. Асқазан ауруларында, қабынуға қарсы қолдануға жапырағын болады.

АНДЫЗ

Андыз – күрделі гүлділер тұқымдасына жататын көп жылдық, кейде бір жылдық шөптесін өсімдіктер.

Қазақстандағы шалғынды алқаптарда, өзен, көл жағасында, жазық және таулы жерлердегі ормандарда 12 түрі өседі.

Маусым-шілде айларында гүлдеп, тамызда жеміс береді. Өсімдіктің тамырында жүрекке әсер ететін, қатыну процесін басатын, құрттар мен микробтарды өлтіретін қантты зат – эфир майы, инулин бар. Сондықтан андыз бағалы дәрі-дәрмек алатын өсімдік ретінде пайдаланылады, сондай-ақ тағам өндірісінде және бояу алу үшін қолданылады. Қазақстанда Семей, Көкшетау, Ақтөбе, Орал, Қостанай, Қарағанды, Шымкент маңайларына өседі

ҚАРАНДЫЗ

Бұл — жабайы өсімдіктің бір түрі. Шығыс Қазақстан-да өседі. Бронхит және т.б. тыныс жолдары аурулары-мен ауырғанда қақырық түсіру үшін тамыры мен тамыр сабағын қайнатып ішеді. Эфир майынан жасалған препараттар антисептикалық дәрі, қабынғанға және іш құрттарына қарсы дәрі ретінде қолданылады.

Мия

Мия - жабайы өсімдік. Тамырынан жасалған дәрілер қақырық түсіруге және ішті жүргізуге, қабынғанға және түйнегенде басуға қолданылады. Глицерром препараты бронхиальді астма, бүйрекүсті бездерінің қызметі төмендегенде, экзема және аллергиялық дерматит т.б. ауруларға қарсы қолданылады. Ликвиритон препараты несеп айдайтын дәрі ретінде қолданылады. Қазақстанның барлық аймақтарында кеңінен таралған.

АЛОЭ

Жас жапырақтарынан алынған шырыны мен спирт іріңді жараны, күйікті, терінің қабыну ауруларын емдейді. Алоенің шырыны созылмалы іш қату ауруына да қолданылады. Алоедан дайындалған биостимулятор препараты ауру организмнің қорғану функцияларын күшейтеді. Кептірілген сығындысынан алынған спиртті тұндырмасы немесе құрғақ экстракты іш жүргізетін дәрі ретінде қолданылады. Сондай-ақ асқазанның тамақ сіңіру жұмысын жақсартады және тәбет көтереді.

Меңдуана

Меңдуана-алқалар тұқымдасына жататын бір жылдық не екі жылдық шқп тамырлы өсімдік, биіктігі 30-70см айналасында, өн бойында жұмсақт түгі болады. Қазақстанның барлық өңірінде таралған. Жемісі қоңырау тәрізді, ішінде ұсақ домалық ұрығы болады, улы келеді.

Інжугүл

Інжугүл - ылғалды, көлеңкелі жерлерде өседі. Інжугүлдің барлық мүшелері улы. Дәрі үшін інжугүлдің жапырақтары пайдаланылады. Ол жүрек қағысын басатын тамшылар дайындауға қолданады..

Өсімдіктің гүлі парфюмерияда інжугүл иісін алуға қолданылады. Інжугүл Жайық өзенінің оң жақ жағалауында өседі. Алматы, Қарағанды ботаникалық бақтарында өсіріледі. Өте аз бөлікте таралғандықтан, май інжугүлі Қазақстанның Қызыл кітабына тіркелген

Итмұрын

Итмұрынның ерекшелгі – бағалы витаминдерге бай, жемісі және одан дайындалған дәрі-дәрмектер медицинада негізінде асқазан және бауыр ауруларын емдеуге қолданылады, гүлдерін шайдың орнына пайдалануға болады, күлтелерден дайындалған эфир майы – парфюмерия өндірісінде пайдаланылады

Түйежапырақ

Түйежапырақ күрделігүлділер тұқымдасынан, екі жылдық өсімдік. Арам шөп ретінде кеңінен таралған. Жас тамырын тамақ дайындауда қолданылады. Қабынуға қарсы, жараны тез жазуға, қан тазартатын, несеп айдайтын, зат алмасуды реттейтін әсері бар өсімдік. Сондықтан асқорыту, бауыр, бүйрек жолдарының ауруларын емдеуде, ревматизм, қант диабетінде қолданылады.

Түйежапырақ тұнбасынмен шаштың өсуін жақсарту үшін, қайызғақтан арылу үшін басты жуады.

Мыңжапырақ

Мыңжапырақ күрделігүлділер тұқымдасына жататын көп жылдық өсімдіктер. Қазақстанның барлық облыстарында жазық жерлердегі шалғындарда, ашық ормандарда, жол жиегінде, сондай-ақ, егістік алқаптарда арамшөп ретінде өседі. Кәдімгі мыңжапырақ – дәрілік өсімдік. Оның препараттары асқазанның түрлі ауруларында, ішкі және сыртқы қан кетулерде қолданылады.

Адыраспан

Адыраспан түйетабандар тұқымдасына жататын көп жылдық өсімдіктер туысы, терең тамырлы өсімдік. Сабы мен гүлінде уы болады. Ерекше күшті сасық иісті, дәрілік өсімдік. Биіктігі 30-80 см аралығында, бірақ көбінде 30 см төңірегінде өседі. Тау беткейлерінде, жол бойында, жазық далаларда көктейді. Жаз-күз мезгілдерінде жемістейді. Қазақстанда оның үш түрі бар. Қазақстанның шөл-шөлейтті, сортаңды жерлерінде, әсіресе Шу, Іле, Сырдария, Сарысу өзендері бойындағы тақырланған жайылымдарда бір түрі – кәдімгі А. (*P. harmala*) өседі. Емдік қасиеті бар түр.

**Назарларыңызға
рахмет!!!**